

ממעייני היטוועה

עיונים וביאורים, דרושים וחידושים בענין
שמחת בית השואבה

בעזה"ת.

בפרוש עלינו ימי מועדי החודש השביעי, הבאים עלינו ועל כל ישראל לטובה, מתכבדים הננו להגיש בפני קהל שוחרי התורה ולומדיה, קונטרס 'ממעייני הישועה' – ובו מבחר עיונים וביאורים בענייני 'שמחת בית השואבה' מתורת כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

במשך רבות בשנים נהג רבינו לערוך 'שמחת בית השואבה' בלילי חג הסוכות, בהתוועדות מיוחדת לבחורי הישיבות, אשר בדברות קדשו בה הרחיב והעמיק בענייני שמחת בית השואבה, בפשט, בפלפול ובדרוש. ובשנים שלאחרי זה אף הוסיף יתירה מזו, לציין את שמחת בית השואבה בשיחת קודש מיוחדת בכל לילה מלילי החג, בהם הרחיב ועורר אף אודות גודל השמחה ד'שמחת בית השואבה' והעילוי שבה.

וזאת למודעי, שהמובא בקונטרס שלפנינו הוא מעט מזער מן התורות הנ"ל, ועוד חזון למועד להרחיב היריעה, ולדלות ולהביא לפני הצמאים לדבר ה' עוד ועוד ממימי מעיין נרחב זה.

הקונטרס מופיע במסגרת הקובץ השבועי "לקראת שבת" – עיונים בפרשת השבוע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חבר מערכת, ולפעמים נאמרו הביאורים בקיצור וכאן הורחבו ונתבארו יותר ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאיות מי יבין. ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים כפי שנשמנו בסיום כל פסקא, וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

ונשא תפילה קדם ה', שנזכה לעלות וליראות לפני ה', ולחוג את חג הסוכות ואת שמחת בית השואבה – בבית המקדש השלישי, בעגלא דידן ובמהרה ממש.

בברכת התורה,

מכון אור החסידות

קובץ זה יוצא לאור לזכות
הני לומדי ותמכי אורייתא, רודפי צדקה וחסד,
ראשונים לכל דבר שבקדושה
ה"ה האחים החשובים
הרב החסיד ר' ישראל אפרים מנשה
והרב החסיד ר' יוסף משה
וכל בני משפחתם שיחיו
ולזכות אביהם ה"ה הרב החסיד
ר' מאיר שי'
זאיאנץ
ס. פאולו ברזיל
יהי רצון שיתברכו בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר,
ובהצלחה רבה ומופלגה בכל אשר יפנו, תמיד כל הימים

מכון אור החסידות	Or Hachasidus
סניף ארץ הקודש	Head Office
ת.ד. 2033	1469 President St. #BSMT
כפר חב"ד 6084000	Brooklyn, NY 11213
03-738-3734	United States
Likras@likras.org	(718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה:

הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי', הרב מנחם מענדל דרוקמן, הרב צבי הירש זלמנוב,
הרב שלום חריטונוב, הרב מנחם טייטלבוים, הרב אברהם מן, הרב יוסף יצחק מרגליות,
הרב יצחק נוב, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

נדפס באדיבות: The Print House

538 Johnson Ave. Brooklyn, NY 11237 • (718) 628-6700

תוכן העניינים

◇ **שאלתם מים בששון**

ז "אור" שמחת בית השואבה.....

בתיאור המאורע דשמחת בית השואבה מצינו שהדגישו חז"ל במיוחד אודות ריבוי ה"אור" שהיה בשמחת בית השואבה, וההתעסקות דפרחי הכהונה בהדלקתו / ביאור ענין "אור" זה ועבודתו, ושייכותו לשמחה הגדולה דחג הסוכות

(ע"פ תורת מנחם התוועדויות ח"י עמ' 43 ואילך; חכ"א עמ' 49 ואילך)

◇ **פנינים**

ט..... **דרוש ואגדה**

◇ **חידושי סוגיות**

י..... **בגדר שמחת בית השואבה לשיטת הרמב"ם**

יביא ביאור הרי"פ פערלא דלהרמב"ם איכא אף חיוב מה"ת ולא רק מחמת ניסוך המים, ויקשה אמאי לא נתפרשה שמחת הניסוך ג"כ / יסיק דלהרמב"ם חיוב שמחת ניסוך אינו לעיכובא, ואזיל לשיטתי' לענין מי מעיין בניסוך / יקשה מה שלא נמנתה שמחה זו למצוה, ועוד ידייק בהא דאין שמחה זו ביו"ט ראשון אף שהיא מה"ת, ובמה ששינה הרמב"ם מן הש"ס / יסיק דלהרמב"ם אינה חיוב בפ"ע רק דילפינן מן הכתוב דבסוכות מוסיפין בקיום מצות שמחת יו"ט שבכל יו"ט / עפ"ז מיישב כל הסוגים שמנה הרמב"ם שהיו משמחין, וימציא מקור לכל אחד מן הש"ס

(לקוטי שיחות ח"ז עמ' 267 ואילך; תורת מנחם-התוועדויות תשמ"ב ח"א עמ' 269)

◇ **פנינים**

יא..... **עיונים וביאורים**

◇ **שיחות קודש**

כ..... **"מעלין בקודש" בשמחת לילי החג**

בלילי חג הסוכות היה עומד רבינו ומעורר על חשיבות וגודל השמחה המיוחדת לכל לילה ולילה, ואשר צריך להוסיף ולהעלות בשמחה עוד יותר מן הלילות שלפניו; לפנינו לקט "שיחות קודש" בענין זה, על סדר לילות החג

(משיחת ליל הושע'ר תשמ"ו - תורת מנחם תשמ"ו עמ' 307)

◇ **פנינים**

כח..... **תורת חיים**

"אור" של בית השואבה

מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו . . . מנורות של זהב היו שם, וארבעה ספלים של זהב בראשיהם, וארבעה סולמות לכל אחד ואחד, וארבעה ילדים מפרחי כהונה ובידיהם נדים של מאה ועשרים לוג שהן מטילין לכל ספל וספל . . . ולא היה חצר בירושלים שאינה מאירה מאור בית השואבה. חסידים ואנשי מעשה היו מרקדין בפניהם באבוקות של אור שבידיהן, ואומרים לפניהם דברי שירות ותושבחות.

תנא: אשה היתה בוררת חטים לאור של בית השואבה.

(משנה וגמ' סוכה נא, א ואילך)

בתיאור השמחה העצומה שהיתה בבית המקדש בעת "שמחת בית השואבה", מוצאים אנו דבר פלא: הן במשנה והן בגמ' מתואר באריכות גדולה האור שהיה מאיר בעת שמחה זו, החל מ"מנורות של זהב" ופירוט סדר הדלקתן על ידי "פרחי כהונה", ועד לכך שכל חצרות ירושלים היו מאירות באור גדול כל כך, ש"אשה היתה בוררת חטים לאור של בית השואבה". ולכאורה מה ענין האור אצל שמחה זו, והלא סיבת השמחה קשורה היא ב"ניסוך המים"

שעליו להיות בשמחה גדולה - "ושאבתם מים בששון"¹, ואילו בתיאור השמחה מצינו שעיקר הסיפור הוא אודות האור ולא על סדר שאיבת המים וניסוחם, ויש לתמוה מה ראו חז"ל להדגיש ולתאר באריכות כזו את האור שהאיר בעת השמחה?

ויש לבאר ענין שמחת בית השואבה וניסוך המים בדרך הפנימיות, ואזי יתברר כיצד ה"אור", הוא המקור והיסוד לעבודת ניסוך המים, ואשר ממנו יתד וממנו פינה לעבודת האדם בחג הסוכות ובמשך השנה כולה.

אור, מים ויין

בעבודת האדם את קונו, שני מיני אופני עבודה: יש והאדם עובד את קונו באופן אשר הוא מבין ומשיג מהות העבודה ותוכנה, ומשכך הרי הוא מכיר בצורך העבודה ומעלתה, והוא מתרצה בעבודתו ושמח בה.

ויש אשר קצרה דעתו מהשיג ענין ותוכן העבודה, והרי הוא עובד עבודתו כעבודת העבד אשר משרת את אדונו, שאין לו רשות להרהר אחר ציווי האדון, והוא מקיים כל אשר יושת עליו בין אם מבין תועלת מלאכתו ובין אם עושה זאת בקבלת עול האדון בלבד. ובאופן זה קשה לו לאדם לשמוח בעבודתו, שהרי אינו מבין מעלת מלאכתו ומטרתה.

ושני מיני עבודה אלו משולים המה ל"יין" ו"מים", ד"יין" יש בו טעם והוא משמח לבב אנוש, ואילו "מים" הם ללא טעם וצבע ואין בהם תענוג. וכמו כן ישנה העבודה ד"יין" שהיא עבודת ה' על פי טעם ושכל, ו"מים" היא עבודה בקבלת עול מלכות בלי טעם הבנה אלא רק כי כן ציווה השי"ת.

וזהו עניין "שמחת בית השואבה", אשר גם בעבודה השייכת ל"ניסוך המים", שהיא עבודה ללא טעם והבנה, הנה גם בה ישמח האדם ותגל נפשו על עצם הדבר מה שזוכה הוא לקיים ציווי השי"ת, והיא שמחת הנשמה אשר מטרתה ומאוויה הוא לקיים רצונו ית', ואין משנה לו כלל באם מבין הוא מעלת העבודה או שעושה מלאכתו כעבודת העבד.

ויתר על כן, שמחת הנשמה הלזו גדולה היא גם מהשמחה שבקיום המצוות המובנות ומושגות בשכל, להיות שאינו מערב בקיום המצווה את ענייני שכלו וגופו, אלא מקיים ציווי השי"ת בטהרתו ולמענו ית' בלבד.

ונמצא שבעבודת האדם לקונו ישנם שתי דרגות: ישנה עבודה שהיא בקבלת עול שמתמסר לקיים ציווי השי"ת לפי שכן נצטווה בלא לחפש אחר טעם ותענוג במצווה, ובעבודה זו השמחה היא על עצם הזכות לעבדו ית' ולעשות רצונו, והיא עבודה ד"מים" שאין בהם טעם. וישנה דרגה, אשר האדם משיג ומבין מעלת ותועלת המצווה, ולפיכך הרי הוא שמח

(1) ראה בגמ' סוכה נ, ב.

ונהנה בעבודתו, גם מצד שכלו ומידותיו וטבע גופו הגשמי, והיא עבודה המשולה ל"יין" שטעמו ערב.

ולמעלה משני דרגות אלו הוא עניין ה"אור", אשר הוא היסוד והשורש לכל עבודת האדם, וכפי שיתבאר.

אור הקדושה גם בברירת החיטים

שתי העבודות האמורות, הן העבודה שהאדם מבינה ומשיגה בשכלו, והן העבודה הנעלית יותר שעובד המלך בקבלת עול, ורק לשמו ית', הרי שתיהן עבודות מוגדרות ומסוימות, ועדיין מבטאות את הקשר העצמי שבין יהודי לקב"ה.

ולמעלה משתיהן ישנו ענין ה"אור" – שאור הוא בלא טעם כיון, וגם אין בו מדידה ומשקל כמים. ד"אור" רומז על דרגא נעלית בה מתקשר יהודי עם השי"ת התקשרות עצמית, ובדרגא זו אין הדבר מתבטא עדיין בעבודה כל שהיא, ואפילו לא בעבודה שלמעלה מטעם ודעת, אלא רק התקשרות אל הקב"ה עצמו, וזה מרומז בענין האור שאין בו ציור, טעם, גבולות, קצוות ומשקל כלל, אלא הוא מופשט מהגבולות אלו, וכמו כן בעבודה, ה"אור" מורה על עצם ההתדבקות וההתקשרות בהקב"ה.

והנה, בדרך הרגיל הרי סדר העבודה הוא מן הקל אל הכבד: תחילה עובד האדם את קונו בעבודה שמשיגה בשכלו ודעתו מסכמת לזה, וכשיעלה מחיל אל חיל, הרי מתעלה לעבוד את השי"ת גם בעבודה אשר אינו מבינה בדעתו, והיא עבודה בקבלת עול מלכות לשמו ית', ורק לאחר כן הרי הוא מתרומם לדרגא נעלית שבה הוא מתקשר בהקב"ה עצמו, שבהתקשרות זו אין עדיין ענין של עבודה כלל, רק להתדבק בקדושתו ית' – וזוהי הסיבה לעבודתו בשני האופנים ד"יין" ו"מים".

אך האדם אשר יבוא מעבודת ארבעים יום דחודש אלול ועשרת ימי תשובה עד ליום הכיפורים, ומתקן את כל מה שפגם במשך כל השנה, עד שהקב"ה אומר לו "סלחתי כדבריך", הרי משולה עבודה זו לתיקון בית שנתקלקל, אשר שתי דרכים יש בתיקונו: יש ועומלים לתקן בו פרט אחרי פרט, ונותנים חיזוק וטלאי בכל אשר נפגם, אך אם רוצים לתקן את עצם הבנין, הרי בונים אותו מחדש מהיסוד ואילך.

וכמו כן האדם שעובד עבודתו כראוי בימי הדין, הרי "בונה" הוא את עבודת ה' שלו להקב"ה מחדש פרט אחרי פרט, ואזי מתחיל אותו אדם בסדר הפכי, שראשית עבודתו היא כבר במדריגה הגבוהה ביותר, מתחיל מן היסוד שהוא ה"אור" – ההתקשרות עם הקב"ה עצמו מצווה המצוות, אשר להתקשרות זו אין עדיין ציור של עבודה מסוימת, וכאמור, לאחר מכן מביאתו התקשרות זו לשני אופני העבודה ד"מים" ו"יין" – הן לעבודה שהיא בקבלת עול לקיים רצונו ית' ("מים"), ואחר כך גם לעבודה שמתקבלת בדעתו בשכלו ובלבו

("יין").

ויתר על כן מגעת עבודה זו, אשר גם ענייניו הגשמיים וצרכי הגוף – גם בהם יאיר "אור" של בית השואבה, וגם המה יהיו לשם שמים ו"בכל דרכיך דעהו".

וענין זה מרומז גם הוא בסיפור חז"ל, אשר לא רק בית המקדש – מקום בו שורה השכינה – היה מאיר באור נעלה זה, אלא גם מקום החולין – "ולא היה חצר בירושלים שאינה מאירה מאור בית השואבה", שגם בענייניו הגשמיים של האדם הרי הוא מכניס את אור הקדושה שיהיו הדברים רק לשמו ית', וגם אשה ש"היתה בוררת חטים", הרי זה מואר ב"אור של בית השואבה", שמטרת ענייני ה"חולין" היא לעבודתו ית'.

וזהו, אם כן ענין ה"אור", שהוא הקדמה והכנה לעבודת ה"מים" וה"יין", והוא שורש ומקור להם, ולכן מאריכים חז"ל ומתארים גודל האור שהאיר בשמן שמחת בית השואבה, להיות שה"אור" הוא הבסיס והעיקר לעבודת ניסוך ה"מים" וה"יין", ובזמן שמחת בית השואבה הולכת עבודת האדם שלא כדרך הרגיל מן הקל אל הכבד, אלא מתחיל הוא מענין ה"אור" – ההתקשרות בהשי"ת, וממנו מגיע לעבודת ה"מים" וה"יין".

דווקא הצעירים הם המעפילים להאיר את הסניבה

כאמור, הרי חלק משמחת בית השואבה, הוא התפשטות האור דבית המקדש בכל העיר, ובמקומות החולין, ומי הוא זה אשר מביא את אור הקדושה של "בית השואבה", וממשיכו בחצרות החולין של האדם, גם אצל אלו אשר לא זכו עדיין לאור התורה ומצוותיה, הנה על כן מספרים חז"ל אשר "פרחי כהונה" הם אלו שעליהם הוטלה עבודה זו.

ואף שבאותה שמחה היו גם כן "גדולי חכמי ישראל וראשי הישיבות והסנהדרין והחסידים והזקנים ואנשי מעשה"², מכל מקום הרי עבודה קדושה זו, להאיר את כל חצרות ירושלים, וכל מקום ומקום אשר שוררת בו חשיכה ועדיין אין זורח שם אור הקדושה, הנה מוטלת היא דווקא על הצעירים ו"פרחי כהונה".

ואף שה"בחורים", הם עדיין בתחילת עבודתם, ויש להם מלחמה גדולה וכבידה עם יצרם, מה שאין כן "ראשי הישיבות" וכו' הם כבר במדריגה נעלית ומלחמתם עם היצר אינה כבידה כל כך, שלכן הרי דווקא הם אלו שהיו "מרקדין" . ואומרים לפניהם דברי שירות ותושבחות", מה שאין כן הצעירים, הרי אין להם פנאי לרקוד ולשמוח שהרי הם בעיצומה של המלחמה!

הרי לפועל הם אלו המצווים לקיים שליחות זו, וצרכים לידע שדווקא עליהם מוטלת העבודה להפיץ את אור הקדושה חוצה, ובשביל עבודה זו אינם מתייראים מהקושי שבדבר, והם מטפסים על סולמות ד"זקין טובא", כשבידיהם כדים שלולשים לוג כל אחד, וכל זה

(2) רמב"ם הל' לולב פ"ח הי"ד.

(3) ראה בגמ' שם נב, ב.

מעדני יום טוב

ט

לגובה של חמישים אמה, שדבר זה היה יתר על משאו של גבור שבכהנים כמסופר בגמרא, ובכל זאת מתמסרים הם לעבודה זו, ומאירים את בית המקדש ואת כל גבול ישראל עד ש"לא היה חצר בירושלים שאינה מאירה מאור בית השואבה", שמביאים את אור הקדושה לכל אתר ואתר.

ואזי נעשית שמחה גדולה אצל "גדולי חכמי ישראל וראשי הישיבות . . והחסידים והזקנים ואנשי מעשה", שרוקדים ואומרים "שירות ותושבחות" להקב"ה, על אשר זכו לראות פרי טוב בעמלם, שגידלו וחינכו דור צעיר, המאיר בשמן ופתילות דבית המקדש - בכל גבול ישראל.

(עי' תורת מנחם התוועדויות ח"י עמ' 43 ואילך. חכ"א עמ' 49 ואילך)

שמחת בית השואבה - למה לא לכולם?

"ולא היו עושין אותה עמי הארץ וכל מי שירצה, אלא גדולי חכמי ישראל וראשי הישיבות והסנהדרין והחסידים והזקנים ואנשי מעשה"

(רמב"ם הל' לולב פ"ח ה"ב)

הסדר בשמחת בית השואבה היה, ש"לא היו עושין אותה עמי הארץ וכל מי שירצה, אלא גדולי חכמי ישראל וראשי הישיבות והסנהדרין והחסידים והזקנים ואנשי מעשה". ואילו "כל העם האנשים והנשים כולן, באין לראות ולשמוע".

ולכאורה צריך להבין: דהרי (כפי שכותב הרמב"ם בהלכה שלאח"כ) "השמחה שישמח אדם בעשיית המצוות... עבודה גדולה היא". ועד ש"כל המונע עצמו משמחה זו ראוי להיפרע ממנו". ומכיון ששמחת בית השואבה היתה "בכדי לחבב את המצוות" - כיצד מנעו מכלל העם להשתתף בשמחה? אך יש לבאר:

החיוב דשמחה יתירה זו הי' צריך להיות "במקדש". וכמ"ש (אמור כג, מ): "ושמחתם לפני ה' אֵלֹהֵיכֶם". ומכיון שכן - לא היה ביכולתם של כל העם להשתתף בה:

בבית המקדש ישנו חיוב מיוחד של יראה, "ומקדשי תיראו" (קדושים יט, ל). וכיון ששמחה היא תנועה הפכית מיראה, לכן: "גדולי חכמי ישראל" בלבד, שהיה ביכולתם לעמוד בשני הקצוות יחד: להיות בשמחה גדולה, ומאידך - בתנועה של יראה גדולה, היו יכולים לשמוח בשמחת בית השואבה;

אבל כל העם, שלא הי' ביכולתם לשלב ב' תנועות הפכיות אלו - "באין לראות ולשמוע", ולקבל משמחתם של החכמים.

ומכאן לימוד לזמננו זה, בו "קלקלתנו היא תקנתנו" - דכיון שאין לנו בית המקדש, וחיוב שמחת החג בסוכות הוא בכל מקום ומקום - לכן ישנו חיוב על כל יהודי ויהודי (ולא רק על גדולי החכמים) לשמוח בשמחת בית השואבה. ולא רק שמחה ברגש הלב, אלא כמ"ש הרמב"ם "מרקדין ומספקין ומנגנין ומשמחין".

(תורת מנחם-התוועדות הי"ג ע' 61)

מה פשר השמחה הגדולה בשמחת בית השואבה?

"מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו"

(סוכה נא, א-ב)

לכאורה דרוש ביאור, מה טעם קבעו את 'שמחת בית השואבה' כשמחה כה גדולה ומיוחדת, ועד ש"מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו"?

ויש לומר, שזהו ע"ד מה שמצינו בנוגע לקצירת העומר במוצאי היר"ט דפסח, דמאחר שהיו הבייתוסים אומרים "אין קצירת העומר במוצאי יו"ט", היו עושים אותה ב"עסק גדול" (מנחות סה, א (במשנה). ובפרש"י) - ד"כל עיירות הסמוכות לשם מתכנסות לשם... כיון שחשיכה, אומר להן: בא השמש? אומרים הין... מגל זו? ... קופה זו? ... אקצור? והן אומרים לו: קצור... שלש פעמים על כל דבר ודבר" וכו', והיינו - ששינו מסדר הרגיל ועשו את הקצירה ב"עסק גדול" ומפורסם, בכדי "להוציא מלבן" של הבייתוסים.

וכמו"כ אפשר לומר בנוגע לניסוך המים, דהיות שהצדוקים אינם מודים בו, לכן תקנו בו שמחה יוצאת מגדר הרגיל, בכדי להוציא מלבן של צדוקים.

(תורת מנחם-התוועדות ח"ד עמ' 34)

(תורת מנחם-התוועדות הי"ג ע' 61)

בגדר שמחת בית השואבה לשיטת הרמב"ם

יביא ביאור הרי"פ פערלא דלהרמב"ם איכא אף חיוב מה"ת ולא רק מחמת ניסוך המים, ויקשה אמאי לא נתפרשה שמחת הניסוך ג"כ / יסיק דלהרמב"ם חיוב שמחת ניסוך אינו לעיכובא, ואזיל לשיטתי' לענין מי מעיין בניסוך / יקשה מה שלא נמנתה שמחה זו למצוה, ועוד ידייק בהא דאין שמחה זו ביו"ט ראשון אף שהיא מה"ת, ובמה ששינה הרמב"ם מן הש"ס / יסיק דלהרמב"ם אינה חיוב בפ"ע רק דילפינן מן הכתוב דבסוכות מוסיפין בקיום מצות שמחת יו"ט שבכל יו"ט / עפ"ז מיישב כל הסוגים שמנה הרמב"ם שהיו משמחין, וימציא מקור לכל אחד מן הש"ס

שנאמר (אמור כג, מ) ושמחתם לפני ה' א שבעת ימים. "וכיצד היו עושין, ערב יו"ט ראשון היו מתקנין במקדש מקום לנשים מלמעלה ולאנשים מלמטה כדי שלא יתערבו אלו עם אלו, ומתחילין לשמוח ממוצאי יו"ט הראשון. וכן בכל יום ויום מימי חולו של מועד כו". (ובהלכה י"ג): "והאיך היתה שמחה זו, החליל מכה ומנגנין בכינור ובנבלים ובמצלתיים כו' ורוקדים ומספקין ומטפחין ומפזזין ומכרכרין כו' ואומרים דברי שירות ותשבחות". (ובהלכה י"ד): "מצוה להרבות בשמחה זו, ולא היו עושין אותה כו' אלא גדולי חכמי ישראל וראשי הישיבות

א

יביא ביאור הרי"פ פערלא דלהרמב"ם איכא אף חיוב מה"ת ולא רק מחמת ניסוך המים, ויקשה אמאי לא נתפרשה שמחת הניסוך ג"כ

כתב הרמב"ם (הל' לולב פ"ח הי"ב): "אע"פ שכל המועדות מצוה לשמוח בהן, בחג הסוכות היתה במקדש יום² שמחה יתירה,

(1) כמ"ש הרמב"ם בהל' יו"ט פ"ו הי"ז. סהמ"צ מ"ע נד.

(2) ראה שינוי גרסאות ברמב"ם מהדורת פרנקל (ירושלים

זו הוא דין דאורייתא מן הכתוב ד'ושמחתם גו'⁵ (היינו שפירש הכתוב דבמקדש ("לפני ה"א") מחוייבין בשמחה הקשורה להיו"ט עצמו⁶ (ולא רק מחמת איזה מצוה נוספת שעושין אז), יותר מחיוב שמחת יו"ט דשאר מועדות⁷) ולא כבש"ס ששמחה זו היתה רק מחמת ניסוך המים⁸ שכל עצמו אינו מפורש בכתובים והוי הלכה למשה מסיני (ורק נרמז בכתובים (תענית ב, סע"ב)?⁹!

וכ' ע"ז הרי"פ פערלא (שם), "ותמהני מאוד לא על נושאי כליו בלבד, אלא גם על כל האחרונים ז"ל שלא נתעוררו כלל על דבריו הללו כו", עיי"ש בארוכה.

ולאח"ז תירץ לפי דרכו שיטת הרמב"ם, דמקורו של הרמב"ם למילף חיוב שמחה מן

(5) וידועה השקו"ט (יד מלאכי כללי הדל"ת ס" קמ"ד. שד"ח (כרך ט') כללי הפוסקים סט"ז אות ג') האם אפשר לדרוש ללמוד הלכות מפסוקים לאחרי חתימת התלמוד. ולהעיר מסדר ברה"ג לרבינו הזקן (פ"ג ס"ב) "אם היה מעונה בכלי ברזל", שלכאורה מקורו בכתוב (תהילים קז, י) "אסירי עני וברזל" (שער הכולל פכ"ג).

(6) בסהמ"צ להרמב"ם (שם. וכ"ה בחינוך מצוה תפ"ח): "ובכלל אמרו ושמחת בחגגיך מה שאמרו וכו' ולשחוק בכלי ניגון ולרקד במקדש לבד והיא שמחת בית השואבה", שמוה מוכח ששמחה זו היא גדר שמחת יו"ט, ולא משום ניסוך המים. אבל לאידך הוקשה ל' להרי"פ פערלא שם (רלו ג-ד), למה אי"ז מצוה כפ"ע מן הכתוב "ושמחתם גו".

(7) ופי' לשון הגמרא (סוכה נ, ב (לג"י רש"י) נא, א) "שמחה יתירה" לפי"ז הוא (לא כפרש"י (ד"ה דברי הכל) "ואינה מן התורה אלא לחובב את המצוות ולא דחי שבת", כ"א) שהוא יתרון בהשמחה דיו"ט שצ"ל בלא"ה. אבל ראה לקמן הערה 20.

(8) וראה רמב"ם הל' לולב שם הי"ד: "שהיו מרקדין וכו' בימי חג הפסח".

(9) ואין לתרץ עפ"י הכלל (יד מלאכי כללי הרמב"ם ס"ד) שהרמב"ם מביא דרשה הפשוטה יותר אף שלא נזכרה בש"ס - כי הבאת כתוב זה כאן נותנת מקום לטעות שחיוב השמחה הוא (א) מן התורה (ב) "שבעת ימים".

והסנהדרין והחסידים והזקנים³ ואנשי מעשה כו', אבל כל העם האנשים והנשים כולם באין לראות ולשמוע".

ובפשטות, מקור דין הוא מדתנן (סוכה נ, א) "החליל של בית השואבה וכו'", שע"ז אמרו בגמרא (נא, א) "מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו". וכבר ביאר רש"י בשמחה זו, דכרוכה היא בניסוך המים ("שמחת בית השואבה"): "כל שמחה זו אינה אלא בשביל ניסוך המים, כדמפרש ושאתם מים בששון (ישעי' יב, ג).". וכ"ה בכמה ממפרשי המשנה והגמרא שם.

וע"כ הקשו המפרשים (ביאור הרי"פ פערלא לסהמ"צ רס"ג ח"ג מילואים ס" ה), בהא דהרמב"ם לא הזכיר לענין שמחה זו מאומה מענין ניסוך המים⁴, אלא רק הזכיר חיוב זה מן הכתוב ד'ושמחתם גו', ולכאורה שינה בזה מן המשנה והגמרא. (ולאידך, בהל' תמידין ומוספין (פ"י ה"ז) גבי ניסוך המים, לא הזכיר כלל מענין השמחה שהיתה אז, רק כתבו בסתם: "כיצד היו עושין, צלוחית של זהב כו' הי' ממלא אותה מן השילוח, הגיעו לשער המים תקעו והריעו ותקעו כו'"). ואדרבה, מלשון הרמב"ם נראה שמקורו הוא מהכתוב "ושמחתם לפני ה'א".

ותימה, מנ"ל להרמב"ם הא דחיוב שמחה

(3) עכצ"ל שיש חילוק בין זקן זה שקנה חכמה (קידושין לב, ב) ו"גדולי חכמי ישראל" דחשיב לפני זה. ואולי י"ל דזקן חכמתו באה ע"י "רוב שנים יודיעו חכמה" (איוב לב, ז) וכמה הרפתקאי דעדו עליו (קדושין לג, א) ואין חכם כבעל הנסיון וכו', וחכמי ישראל - מצד טבע שכלו, ניפק וחכים (קדושין לב, ב).

(4) ולא הזכיר ע"ד ניסוך המים כ"א בהלכות תמידין ומוספין פ"י ה"ו ואילך (אבל לא מענין השמחה, שאין מקומו שם, כמובן).

הכתוב ד"ושמחתם גו", הוא מהא דאמר בירושלמי (ר"ה פ"ד ה"ג. סוכה פ"ג ה"א), "כתיב ושמחתם לפני ה' א"א שבעת ימים, אית תני תני בשמחת לולב הכתוב מדבר, אית תני תני בשמחת שלמים הכתוב מדבר".

פירוש, "מאן דאמר בשמחת שלמים הכתוב מדבר, לא ממש בשלמי שמחה קאמר, דהא מצות שלמי שמחה כבר נפקא לן מדכתיב ושמחת בחגיך ושאר קראי, ועוד דהרי הך קרא במקדש מיירי, כדכתיב בי' לפני ה' א"א, ואין מקום אכילת שלמים במקדש כו'. אלא ודאי ע"כ שמחה יתירה נוספת על מצות שלמי שמחה, שהיא מצות שמחת הרגל שנוהגת במדינה בכל הרגלים הוא דקאמר, ורק לאפוקי שמחת לולב דאיך תנא, הוא דקרי לי' שמחת שלמים, כלומר שמחה יתירה הנוספת במקדש בחג הסוכות על שמחת שלמים שבמדינה. וזהו כדברי הרמב"ם ז"ל כאן". ע"כ.

ב

יסיק דלהרמב"ם חיוב שמחת ניסוך אינו לעיכובא, ואזיל לשיטתי' לענין מי מעיין בניסוך

והנראה לבאר בזה (בקיצור עכ"פ), בהקדם מה שיש לדייק עוד, דבפירושו למשנה הזכיר הרמב"ם מענין השמחה דניסוך המים, והוא ברפ"ה דסוכה, שכ' "בית השואבה, שם המקום שהיו מתקנין פ"שמחה, וקראו לו זה השם משום ושאתם מים בששון". וא"כ, עכצ"ל דאף הרמב"ם לא שינה לפרש פשטות דברי הש"ס דהשמחה היתה מחמת ניסוך המים, אלא שמטעם אחר לא הזכירו כלל להלכתא בספרו יד החזקה.

והנה, אף שהרמב"ם ס"ל ששמחה זו היא מה"ת, מ"מ נקראת במתני' "שמחת בית השואבה", ובגמרא הובא ע"ז הכתוב ד"ושאתם גו" (כדלהלן. וכ"ה בירושלמי שם¹⁰), היינו רק, שמחמת כתוב זה (דהוי רק אסמכתא) היו מצרפין חיוב שמחה יתירה דסוכות לניסוך המים. אבל חיוב השמחה עצמה אינו רק מחמת ניסוך המים, אלא ילפינן לי' מן הכתובים. ולכך אינה נקראת "שמחת השואבה" דמשמע שהשמחה היא מחמת השאיבה, רק נקראת "שמחת בית השואבה" על שם המקום (וכמשי"ת להלן).

הנה, במתני' (סוכה מח, א) מבואר "ניסוך המים כיצד, צלוחית של זהב כו' ממלא מן השי"לוח כו'", ופרש"י "מעייין הוא סמוך לירושלים". ובגמ' התם איתא (שם, ב): "מנא הני מילי, דאמר קרא ושאתם מים בששון וגו'", ופרש"י "מנא הני מילי - דתוקעין ומריעין בשאיבת המים שעל הניסוך". אמנם, בתוס' פי' בדרך אחר, דאין כוונת הש"ס להביא מקור להא דתוקעין ומריעין, רק שאלת הש"ס היתה "מנלן דמי השילוח בעי, ומפרש מדכתיב ממעייני הישועה". היינו, דלהתוס' נתפרש מן הכתוב שניסוך המים צ"ל ממי מעיין דהוו "מים חיים", ומים שאינם חיים אינם ראויים לניסוך המים (ראה גם תוד"ה כל - מעילה יב, ב). וכ"ה דעת הרשב"ם (ב"ב עט, א) דבעינן מי מעיין דוקא.

איברא, דעדיין יש להקשות בזה, אף את"ל

10 שם נ, ריש ע"ב. ירושלמי שם. וראה פירש"י ד"ה מנא ה"מ שם מח, ב.

לו זה השם משום ושאתם מים בששון", דלכאורה תמוה מה שקישר שמחה זו לענין המקום ולא לענין הניסוך עצמו (כמ"ש רש"י). אלא שבוזה רמז דאינו דין לעיכובא בניסוך עצמו, רק שכן היו נוהגין בפועל שהיו עושין המצוה בהידור, לקיים השאיבה דוקא במקום השילוח ובריקוד ושיר כו', ולמדוהו מן הכתוב ד"ושאתם גו".

מיהו, ביד החזקה לא ראה הרמב"ם להזכיר כלל מענין זה, כיון שאינו חיוב כלל בדין ניסוך המים ולא שייך לפסק דין להלכתא.

ובזה מחוויר שפיר מה שלא רצה לקשר ניסוך המים לחיוב השמחה ד"ושמחתם גו", דהא שמחת ניסוך המים אינה כלל חיוב מן הדין, רק הידור מצוה, משא"כ חיוב ד"ושמחתם גו" הוא חיוב ומצוה בפ"ע מה"ת. אלא ששמחה יתירה זו היו מקיימין בעת השאיבה, ונקראה "שמחת בית השואבה".

ג

יקשה מה שלא נמנתה שמחה זו במנין המצוות, ועוד ידייק בהא דאין שמחה זו ביו"ט ראשון אף שהיא מה"ת, ובמה ששינה הרמב"ם מן הש"ס

אמנם עדיין יש להקשות בזה, דלדברי הרמב"ם שחיוב שמחה יתירה הוא חיוב המפורש בכתובים, ואינו מכלל חיוב שמחה דכל יו"ט הנלמד מן הכתוב "ושמחת בחגיך", דהא חיוב ד"ושמחתם גו" הוא דווקא בבשר שלמים ויין, משא"כ שמחה זו דסוכות היא בשיר וריקוד, א"כ, אמאי לא מנאה הרמב"ם למצוה זו דשמחת סוכות במקדש במנין המצוות (כמו שהקשה הר"פ פערלא שם)?!

אבל שיטת הרמב"ם בזה, דשאיבת מים ממים חיים אינה לעיכובא, ויוצאים י"ח ניסוך אף במי מקוה, דהא כתב (הל' תמידין ומוספין פ"ה ה"י) ש"אם נשפכה או נתגלתה ממלא מן הכיור ומנסך", ולדעתו "כל המימות כשרים לקידוש (ע"י הכיור), בין מים חיים בין מי מקוה", וא"כ עכצ"ל דלהרמב"ם אף מי מקוה כשרים לניסוך המים. היינו, שהרמב"ם סבר דהכתוב "ושאתם מים בששון ממעייני הישועה" (דמיני' ילפינן דשאיבת המים היא ממי השילוח) אינו לעיכובא, רק הוא הידור מצוה וכו', ולכך יוצאין אף במי מקוה.

ועפ"ז נראה לחדש דהרמב"ם אזיל בדרך זו אף לענין השמחה. פירוש, דהרמב"ם סבר בפירוש שאלת מנה"מ שבש"ס הן כרש"י והן כתוס', ולשיטתו ילפינן מן הכתוב "ושאתם גו" הן לענין שמחה דמריעין ותוקעין כו' (כרש"י) ממ"ש "ושאתם מים בששון", והן לדין מעיינות (כהתוס') ממ"ש "ממעייני הישועה". וא"כ, כשם שלענין מעיינות ס"ל דאינו לעיכובא כ"א להידור, ה"ה לענין שמחת ניסוך המים שבכתוב זה, דאינו חיוב לעיכובא רק הוא להידור המצוה כו'.

ולביאור זה, ודאי ברוב השנים היו מקיימים המצוה בהידור, שהיו הולכים למעין השילוח דוקא, והיו מקיימים לדין שמחה הנ"ל, ולכך נזכרה במשנה וגמרא האריכות לענין סדר השאיבה כמות שהיתה ברוב השנים, וכמו שאמר ריב"ח בגמ', "כשהיינו שמחים שמחת בית השואבה לא ראינו שינה בעינינו".

וזהו שבפירושו למשנה הזכיר לענין השמחה שהיתה ברוב השנים. ומה ינעם לפ"ז דיוק לשונו שם שכ' "בית השואבה, שם המקום שהיו מתקנין לשמחה וקראו

ב), ושמחה זו היתה רק במקדש].

ותו יש להקשות בהא דיליף הרמב"ם לחיוב שמחה יתירה מן הכתוב "ושמחתם גו'", איך דרש הכתוב לענין זה אחר שכבר ילפינן מיני' לענין נטילת לולב במקדש כל שבעה, כמו שהביא הרמב"ם עצמו לפני' (הל' לולב פ"ו הי"ג. וראה סוכה מג, א), "מצות לולב כו', ובמקדש לבדו נוטלין אותו בכל יום ויום משבעת ימי החג, שנאמר ושמחתם לפני ה' גו'".¹⁶

עוד קשה, במ"ש בהלכה שלאח"ז שחיוב שמחה זה היו מקיימין אותו רק גדולי החכמים והסנהדרין כו' ולא עמי הארץ וכל מי שירצה, ומקורו במשנה (סוכה נא, א) "חסידים ואנשי מעשה היו מרקדין בפניהם כו'". ולכאורה הרי אם שמחה זו הוי חיוב מה"ת מהיו"ט עצמו (ולא מדינא דרבנן מצד ניסוך המים), איך אפשר שיהיו חילוקים בקיום מ"ע מה"ת שנאמרה בסתם. וגם יל"ע טובא הא גופא מנא לן?¹⁷

ולבד מזה יש לדייק במה ששינה כאן מן המשנה, דשם אמרו "חסידים ואנשי מעשה", והוא הוסיף "גדולי חכמי ישראל וראשי הישיבות והסנהדרין (והחסידים) והזקנים (ואנשי מעשה)". וביותר יוקשה, דבגמרא שם הובא מן הברייתא שהיו מרקדין אף בעלי תשובה, וא"כ, מלבד מה שהוסיף הרמב"ם מדילי' גם השמיט מן הגמרא הא דבעלי תשובה היו משתתפים בשמחה זו.

ויוכן בהקדם עוד קושיות בדברי הרמב"ם בזה. חדא, מה שלכאורה סתר עצמו מרישי' לסיפי', דבתחילה כ' דילפינן לחיוב זה דשמחה יתירה מן הכתוב "ושמחתם לפני ה' א" שבעת ימים", דמזה מוכח שזמן השמחה הי' כולל אף יו"ט ראשון של חג שהוא אחד משבעת הימים. ואילו בהמשך כתב להדיא "ומתחילין לשמוח ממוצאי יו"ט הראשון". ואף שביאר הטעם ע"ז (בהלכה יג, ממשנה שם נ, א), "ושמחה זו אינה דוחה לא את השבת ולא את היו"ט", עדיין תקשי לן הא גופא, דבשלמא אי נימא דחיוב זה אינו מה"ת והוי דין דרבנן¹¹, שפיר יתבאר מה שאמרו דאינו דוחה יו"ט [כיון שאופן השמחה הי' בחליל וכלי זמר כו' (כדלעיל ברמב"ם. וראה משנה שם נא, ב)], דא"א שחיוב דרבנן ידחה לאיסור כלי שיר בשבת ויו"ט (עירובין קד, י²) דהוי אף הוא מדרבנן¹³. אבל להרמב"ם שהוא חיוב מן התורה קשיא, מפני מה לא ידחה איסור כלי שיר דרבנן מפני חיוב זה¹⁴ [ובפרט¹⁵, ש"אין שבות במקדש" (פסחים בה, א. ביצה יא,

11) כדעת רש"י דלעיל הערה 7. שבת כא, א.

12) וראה ביצה ל, א. לו, ב. רמב"ם הל' שבת פכ"ג ה"ד.

13) ראה תוד"ה שאינו (סוכה נ, א). ד"ה ורבנן (שם, ב).

14) דאינו דומה לתק"ש בשבת כדלקמן הערה 15. ומ"ש ברי"פ פערלא שם "משום שלא צוה עלי' הכתוב אלא לשמחה יתירה לא דחיא שבת" - צריך ביאור.

15) אבל גם בלא"ה אינו דומה לתקיעת שופר בר"ה שחל להיות בשבת שאין תוקעין במדינה משום גזירה דרבה (ר"ה כט, ב. ושי"ג) - כי שם לא עקרו המצוה מכל וכל רק בשנה מסוימת, משא"כ בנדוד"ד ש"עו"ם נעקרת מצות "שמחה יתירה" ביו"ט הראשון של חג ובמילא נעקר קיום "ושמחתם גו' שבעת ימים", ואא"פ לחכמים לעקור מצוה לגמרי - ראה יד מלאכי כללי היו"ד סי' רצה, ושי"ג.

ולהעיר מפרש"י סוכה נא, א (ד"ה ג): שמחה יתירה נמי דוחה שבת הואיל ושמחת מצוה היא ובחליל אין איסור מלאכה אלא שבות בעלמא (ולא הזכיר דאין שבות במקדש).

16) כקושיית הרי"פ פערלא שם. מכתבי תורה מכתב קנב.

17) משא"כ החילוקים בשמחת יו"ט (רמב"ם הל' יו"ט פ"ו הי"ד-יח), כי שם הוא "כל אחד ואחד כראוי לו" (רמב"ם שם). ועד"ז בהקלה - וילך לא, יב.

ד

ובזה א"ש הא דאין השמחה דוחה יו"ט, דאף שילפינן לה מן הכתוב "ושמחת שבעת ימים", שע"י ריבוי השמחה מתקיימת מ"ע הכללית דשמחת יו"ט, מ"מ, כיון דליכא בזה חיוב מיוחד בפ"ע מה"ת ב"שמחה יתירה" זו, (ומ"ע דשמחת יו"ט מתקיימת אף בלא "שמחה יתירה" זו), אי אפשר שתדחה לאיסור כלי שיר ביו"ט (אף שהוא מדרבנן)²¹. וזהו שלא נמנתה כלל למצוה בפ"ע, דהא אין כאן מצוה מחודשת, רק היא מכלל מצות שמחת יו"ט.

[ועפ"ז מבואר ג"כ מ"ש הרמב"ם ד"ערב יו"ט הראשון היו מתקנין במקדש מקום לנשים כו", אף שמפשות ל' המשנה הנ"ל (סוכה נא, א) ה"י נראה דהיו מתקנין "במוצאי יו"ט הראשון של חג", דלהנ"ל מובן דכיון שאין שום חיוב מיוחד מה"ת בשמחה יתירה זו א"א שתדחה מפני"י איסור עשיית מלאכה בחוה"מ (רמב"ם הל' יו"ט פ"ז), ולכך למד הרמב"ם דתיקון זה עשאוהו מערב יו"ט²²].

ה

עפ"ז מיישב כל הסוגים שמנה הרמב"ם שהיו משמחין, וימציא מקור לכל אחד מן הש"ס

ולדרך זו מיושב היטב הא דשייך לחלק בקיום חיוב זה ואינו שוה בכולן, דכיון שאינו חיוב בפ"ע, רק הוי הוספה והדגשה

יסיק דלהרמב"ם אינה חיוב בפ"ע רק דילפינן מן הכתוב דבסוכות מוסיפין בקיום מצות שמחת יו"ט שבכל יו"ט

והביאור בכל זה, דיש לומר בדרך מחודשת דבזה שהביא הרמב"ם להכתוב "ושמחתם גו'", לא נתכוון כלל לומר בזה דהתורה צייתה עוד חיוב שמחה נוסף על חיוב שמחת יו"ט שבכל המועדות, אלא כיון שמצינו שבנוגע לשמחת יו"ט דחג הסוכות הדגיש הכתוב השמחה יותר מבשאר המועדות, "ושמחתם לפני ה' א שבעת ימים" (אף שידעינן כבר לחיוב זה מן הכתוב "ושמחת בחגך גו'" (הל' יו"ט פ"ו ה"כ)), לכך היו נוהגים ("היתה במקדש כו'") בסוכות לקיים חיוב שמחת יו"ט הכללי בשמחה יתירה, מחמת ההדגשה במצוה הכללית דשמחת יו"ט¹⁸.

וזהו שנתכוון הרמב"ם במ"ש "מצוה להרבות בשמחה זו", היינו דאין המדובר כאן בחיוב אחר ונפרד משמחת יו"ט¹⁹, רק שבשמחה זו עצמה דכל יו"ט מחוייבים עתה להרבות ולהוסיף²⁰.

18 עפ"ז מתורץ מה שיש להקשות לכאורה על כללות השמחה דשמחת ביה"ש - הרי אין מערבין שמחה בשמחה (מרו"ק ח, ב. ירושלמי שם פ"א ה"ז. רמב"ם הל' יו"ט פ"ו ה"טז). וראה אנציקלופדיא תלמודית בערכו. ואכ"מ.

19 דאז הול"ל (בהלכה י"ב): מצוה לעשות שמחה יתירה במקדש בחג הסוכות שנאמר ושמחתם גו'.

20 ואולי זוהי ג"כ כונת רש"י (דלעיל הערה 7) במ"ש "ואינה מן התורה אלא לחבב את המצוות" - היינו שאינו חיוב מן התורה, אלא "לחבב את המצוות" (- של תורה). וראה אנציק' תלמודית ע' "חובה מצוה ורשות" החילוקים בגדר רשות חובה ומצוה. וש"נ.

21 להעיר ג"כ מרשב"א (סוכה ג, ב): ובחליל של שואבה שאינה חובה אלא שמחה יתירה.

22 וראה בארוכה שיירי כנה"ג או"ח "לשונות הרמב"ם ז"ל" הל' לולב כאן. ערוך לנר סוכה שם. נושם - שהוא ע"ד שיטת הרמב"ם לענין הקהל, עיי"ש. ויומתק יותר עפ"י המבואר בפנים, ששמחת ביה"ש אינה בגדר חובה.

דאמרו בגמרא (בבלי), "אמר ר' יהושע בן חנניא כשהיינו שמחין שמחת ביה"ש כו' לא טעמנו טעם שינה דהוה מנמנמי²⁵ אכתפי דהרדי". ומצינו מעלה מיוחדת בש"ס גבי ריב"ח (שלכן מסופר דוקא בנוגע אליו²⁶), דאיתא בבכורות (ה, ב) שריב"ח הי' מתווכח עם "סבי דבי אתונא" שהיו חכמים גדולים, וניצחם. וכן איתא בחגיגה (ה, ב) דקודם שנסתלק ריב"ח שאלו אצלו חכמי ישראל "מאי תיהוי עֲלֵן מאפיקורסין" (והשיבם מן הכתוב (ירמי' מט, ז) "אבדה עצה מבנים נסרחה חכמתם", ואבע"א מן הכתוב (וישלח לג, יב) "ויאמר נסעה ונלכה ואלכה לנגדך"). דבזה חזינן שהי' ריב"ח מ"גדולי חכמי ישראל", שהוא סוג הראשון שמנה הרמב"ם.

ועוד איתא בגמ' התם, ד"אמרו עליו על רבן שמעון בן גמליאל כשהי' שמח שמחת ביה"ש הי' נוטל כו". ומצינו בשבת (טו, א) ברשב"ג הזקן (דבי' מיירי הכא, דהא עסקינן בזמן שביהמ"ק הי' קיים, שאז הי' רשב"ג הזקן (סה"ד בערכו. יעב"ץ סוכה שם)) שהי' נשיא הסנהדרין, וכבר ביאר הרמב"ם (הל' סנהדרין פ"א ה"ג) ד"סנהדרי גדולה ומניינם שבעים ואחד וכו' הגדול בחכמה שבכולן מושיבין אותו ראש עליהן והוא ראש הישיבה והוא שקורין אותו החכמים נשיא בכל מקום כו", היינו שהנשיא הוא ראש הסנהדרין. ומכאן²⁷

יתירה בחיוב מצות שמחת יו"ט דסוכות, מחמת שהודגשה יותר בכתוב, מוכן שהדבר תלוי בלב כל אחד שיוכל להרגיש בעצמו חביבות המצוה ממה שהודגשה בכתובים. ולזה גדולי החכמים דוקא יכלו לקיים שמחה יתירה זו, ולשאר העם היתה חביבות המצוה (שהיא ה"שמחה יתירה") במה ש"באין לראות ולשמוע"²³.

ובזה יש לבאר הטעם על זה שקיום שמחה יתירה זו הי' באותם סוגים שמנה הרמב"ם, כיון שבכל אחד מהסוגים הללו מצינו מעלה שאינה בשני, וקיום השמחה יתירה היא תלוי בחביבות מצוה של כל אחד, וכמשי"ת. ויבואר גם המקור להרמב"ם שהוסיף עוד סוגים ממה שנמנה בש"ס.

הנה, מצינו בש"ס בבלי (סוכה נג, א) וירושלמי (שם פ"ה ה"ד) שהובאו בשם (רק) כמה תנאים, ומתוארת הנהגתם בשמחת בית השואבה (או הדברים שאמרו אז). ומובן, דודאי בשמחה זו היו משתתפין ב" התנאים שהיו בביהמ"ק (ועוד מהם אמרו אז דברים), ולזה צ"ל דאותם שנמנו בגמרא היו ע"מ לכולל ב" הפוגים שהיו משתתפין, דדוקא בכל אחד מסוגים הללו שהיו "עושיין אותה" לשמחה זו, היתה חביבות המצוה באופן מיוחד²⁴.

25) י"ל (עכ"פ - לחדודי) שמכאן מקור לאלה שאין ישנים בסוכה, ראה לקוטי שיחות חכ"ב ע' 122 ואילך.

26) שהי' כו"ב הי' עמדו ונהגו כמותו, וכלשונו: "אכתפי דהרדי".

27) אף שגם ריב"ח הי' חבר סנהדרין - אבי"ד (ב"ק עד, סע"ב. סנה' יז, ב). מ"מ אין לומר ששמו נזכר מצד היותו בסנהדרין, כי א"כ מאי קמ"ל בהזכרת שם רשב"ג. ועכצ"ל דריב"ח מלמדנו סוג גדולי חכמי ישראל ורשב"ג - (ראש)

23) שהרי זה ש"כולן באין לראות ולשמוע" פעל אצלם שמחה כמוכן, וכלשון הרמב"ם: "מרקדין כו' ומשמחין כו' (ולא "שמחין").

24) בסגנון אחר: הודעת שם בע"ה המאמר - לימוד ודין הוא בגדר השמחה. ודוחק גדול לומר שאף אופני השמחה ותוכן דיבורם אתי להשמיענו והשם בא רק כטפל להדגיש שאף שהלל ענותן הי' בכז' אמר אם אני כאן הכל כאן (ולהעיר ש"הוא הי' אומר (רג"ל לומר - לאו דוקא בשמחת ביה"ש) אם אין אני לי מי לי" (אבות פ"א מ"ד)) ועד"ו בהשאר.

תלמידים קורין אותו רבי, וא"כ י"ל שהי' ראש ישיבה. ומכאן³² למד הרמב"ם להסוג ד"ראשי הישיבות" שהיו משמחין.

נזמה שלכאורה הוא תימה לומר כן, דאם לזה נתכוון הירושלמי כאן, אמאי השמיט כאן להתואר "רבי", וכ' בסתם "בן יהוצדק" – יש ליישב בזה, דמכיון שמייירי לענין שהי' משתבח בקפיצותיו³³, היינו ששיבח מעלת עצמו, לזה הוצרך להדגיש ולשלול דלא היתה בזה שמץ גאווה ולכך נקרא בלשון שהוא היפך הכבוד³⁴. וכהא דמצינו (ברכות לר, סע"ב) בריב"ז שכשדיבר על עצמו אמר "אלמלא הטיח בן זכאי את ראשו", ולא קרא לעצמו בשמו³⁵ רק בשם אביו].

ובהא דהשמיט הרמב"ם להסוג דבעלי תשובות שנמנה בכרייתא, נראה דס"ל דאין הברייתא מוסיפה עוד סוג אחר שלא נמנה

למד הרמב"ם לסוג ד"סנהדרין"²⁸ שהיו משמחין בשמחת ביה"ש.

ועוד שם בגמ', "אמרו עליו על ה"ה הזקן כשהי' שמח בשמחת בית השואבה אמר כו'". וממה שקראוהו כאן "הלל הזקן" אף שבכ"מ לא הזכירוהו בתואר זה, מוכן, שהוא הוראה בענין זה שמה ששמח בשמחה זו הי' כרוך בזה שהי' "זקן"²⁹, ומכאן למד הרמב"ם להסוג ד"זקנים" שמנה.

ובירושלמי שם אמרו, "בן יהוצדק הי' משתבח בקפיצותיו". ומכיון שהובא אודות תנא זה בש"ס ללמד בזה לענין שמחת ביה"ש, על כרחך לא בא לסתם, והוא אחד מן הגדולים שהיו בזמן ביהמ"ק ונזכרו במ"א. ומצינו בשמות התנאים ר' שמעון בן יהוצדק³⁰, ולא מצינו שתזכר מעלתו בש"ס, ולזה נראה דנרמזה כבר בשמו – "רבי שמעון", דהנה, גבי התואר "רבי" מצינו בתוספתא (סוף עדיית³¹) ד"מי שיש לו

ל' כו' כי הוה לימד הוה קרי ל' רבן יוחנן בן זכאי". ובכ"מ מבואר שהתואר "רבי" ניתן בקבלת סמיכה – וראה אגרת רש"ג שם. חסדי דוד לתוספתא שם. ואכ"מ.

32 אין ללמוד סוג זה מרשב"ג שהי' נשיא, ונשיא הוא "ראש הישיבה" (רמב"ם שם) – כי הכוונה בזה היא לראש הישיבה זו דסנהדרין וכיו"ב (חברים ובערך זל"ז, ואחרי רבים להטות וכו'), משא"כ ראש ישיבה ותלמידים – תלמידיו, כמוכן.

33 ובפני משה שם: "משתבח בעיני הרואים" (בקרוב העדה שם: "היו משבחין אותו". ואולי היתה לו גירסא אחרת בירושלמי²).

34 ואף שאי"ז מדברי ר"ש בן יהוצדק עצמו כ"א דבעל הסוגיא (משא"כ בנידון ריב"ז דלקמן בפנים) – מ"מ מדייק בירושלמי לכתוב "בן יהוצדק" "אשמענין דכאשר "משתבח" צ"ל גם דיבור באופן של היפך הכבוד.

35 ואין לומר שזה הי' קודם שהיו לו תלמידים שאז נקרא בפ"י כל "בן זכאי" (ראה הערה 31) – כי הרי הי' זה כאשר "ר"ח בן דוסא שהלך ללמוד תורה אצל ריב"ז".

סנהדרין.

28 ואין לומר שרק ראש סנהדרין צריך לשמוח – כי א"כ אינו אלא חד בדרא ופשיטא שמשתתף בשמחת ביה"ש. ולכן מסתבר שהוא מצד היותו אחד משבעים ואחד שבסנהדרין, דגם ראש הסנהדרין הוא ח"ק מהסנהדרין (משא"כ ראש ישיבה ותלמידיו – דהם ב' סוגים. וראה לקמן הערה 32).

29 אף שהיה ג"כ נשיא (שבת טו, א. פסחים טו, א. ועוד) – מ"מ נזכר כאן להיותו ("הלל הזקן", ככפנים. ועוד: נשיא (סנהדרין) כבר למדנו מרשב"ג, כנ"ל בפנים.

30 ראה סדר הדורות בערכו – שלדעת ספר היוחסין הי' ר"ש בן יהוצדק בזמן דר' טרפון. אבל בסה"ד שם פריך עליו, ומסיק שהתנא ר"ש בן יהוצדק הוא רבו דר' יוחנן (כמ"ש בתוס' נדה י, ב), עיי"ש בארוכה, ואשר י"א דשלשה ר"ש ב"י הוי ועצ"ע.

31 הובא באגרת רב שרירא גאון – נעתק בערוך ע' אביי. ובסנהדרין (מא, ריש ע"ב): "כי הוה למד בן זכאי הוה קרי

ב) הד"ה בקה"ע שם הוא "הי' משתבח בקפיצותיו" – אבל במפרשים כהנ"ל, קרוב לודאי לומר שהד"ה הוס' דהבחוור הוצענו.

מעדני יום טוב

יט

מדעה בינונית מעט לצד זה או לצד זה, נקרא חסיד³⁷, דהנהגה זו ודאי אפשר שתהי' לא רק במי שהוא חסיד מעיקרו אלא אף בבעל תשובה³⁷. ולכך שפיר סבר ד"חסידים" שבמשנה כולל אף בע"ת³⁸, וזהו שבספרו לא טרח לפרש, דבמ"ש "חסידים" נתכוון לכלול הן חסידים מעיקרא והן בע"ת.

במשנה, רק הוא פירוש ופירוט ממה שאמרו במשנה בקיצור, כדרך הברייתות (ראה פיה"מ להרמב"ם בהקדמתו ד"ה אחרי כן), וי"ל שבסוג ד"חסידים" שנזכר במשנה נכללו (לבד מחסידים בפרט) אף בעלי תשובה. והרמב"ם אזיל בזה לשיטתי, דרש"י (בסוגיין ד"ה אלו חסידים) כ' "כ" חסיד הוי חסיד מעיקרו" (היינו, לא רק חסידים שנזכר בהברייתא, אלא אף חסידים שבמשנה), ולפ"ז א"א לומר דבמשנה נכללו אף בעלי תשובה, אמנם להרמב"ם שפסק (הל' דעות פ"א ה"ה³⁶) ד"מי שהוא מדקדק על עצמו ביותר ויתרחק

37) ראה ב"ק קג, ב: והדר הוי חסיד וראה ג"כ ספר חסידים בתחילתו.

38) משא"כ ברייתא שמפורש ג' סוגים: חסידים אנשי מעשה ובע"ת.

36) וראה נדה יז, א ובתוד"ה שורפן.

ריקוד החסידים באנוקות של אור

"חסידים ואנשי מעשה היו מרקדין בפניהם באנוקות של אור שבידיהם"

(סוכה נא, סע"א)

מבואר בגמרא (סוכה נג, א), שריקוד החסידים ואנשי המעשה "באנוקות של אור שבידיהם", היה באופן ש"יהיה נוטל... בידו אחת וזורקן כלפי מעלה וזורק אחת ומקבל אחת".

והנה, מובן בפשטות שריקוד של חסידים ואנשי מעשה בבית המקדש, באופן זה דוקא, של הטלת האבוקה מעלה וקבלתה בידם כו', אין זה רק בכדי להראות את כשרונם וזריזות ידיהם, אלא ודאי שיש בזה ענין מדויק על-פי תורה ודרכי עבודת ה'.

ויש לומר, שזה מרמז לענין נפלא בעבודת נפש האלוקית עם הגוף ונפש הבהמית.

דהנה, הכוונה בירידת הנפש האלוקית מרום מעלתה, בכדי להתלבש בגוף ונפש הבהמית, היא במטרה שתשפיע על הגוף והנפש הבהמית. היינו, לזככם ולבררם מקליפתם, עד שיאיר גם בהם אור ה'. וכפי שאומרת המשנה (ברכות נד, א) על הפסוק "בכל לבבך" (ואתחנן ו, ה) – "בשני ציריך", שגם נפש הבהמית תעבוד את ה'.

אמנם, מאחר ועל-ידי התלבשות נפש האלוקית בנפש הבהמית, יורדת הנפש האלוקית ממדרגתה, נדרש היהודי מפעם לפעם להתעלות ולנתק עצמו מענייני הגוף החומריים. כך שהנשמה תאיר כפי שהיא מצד עצמה במדרגתה הנעלית. ודוקא בכוח זה יכולה הנשמה להתמיד בעבודתה עם נפש הבהמית והגוף ולזככם.

ולזה רומז ריקוד החסידים ואנשי המעשה:

אבוקה מורכבת (לפחות) משני נרות, שזה מורה על עבודת ופעולת נפש האלוקית בנפש הבהמית, שגם היא תהיה 'אור' – מוארת באור ה'. אמנם, מעת לעת נדרש לזרוק את האבוקה כלפי מעלה – להתעלות ולהתנתק מן הנפש הבהמית וענייניה, דבזה ניתן הכוח לקבל שוב את האבוקה בידו – להתלבש שוב בנפש הבהמית ולבררה.

(תורת מנחם-התוועדות הכ"א עמ' 86 ואילך)

"יונה בן אמיתי" וניסוך המים

"א"ר יהושע בן לוי למה נקרא שמה בית שואבה שמשם שואבים רוח הקודש"

(ירושלמי סוכה פ"ה ה"א)

אודות טעם השם "שמחת בית השואבה", איתא בירושלמי (סוכה פ"ח ה"א): "שמשם שואבים רוח הקודש... יונה בן אמיתי נכנס לשמחת בית השואבה ושרת עליו רוח הקודש".

ודרוש ביאור: מפני מה נזכר כאן יונה בן אמיתי דוקא? והלא רבים וגדולים מישראל היו שם, וכולם "שאו" רוח הקודש!
ויש לבאר:

שמחת בית השואבה היתה קשורה עם ניסוך המים. ובטעם הדבר שזכו המים שינסכו אותם על גבי המזבח, איתא במדרש (הובא בפרש"י ורמב"ן ורבינו בחיי ויקרא ב, ג): בשעה שאמר הקב"ה "יהי רקיע בתוך המים גו'" והבדיל בין "מים עליונים" ל"מים תחתונים" – בכו "מים תחתונים" ואמרו "אנן בעינן למהוי קדם מלכא". ולכן הבטיח להם הקב"ה שיקחו מהם לנסך על גבי המזבח.

והרמז בזה: מים תחתונים – מורים על העולם התחתון והגשמי, ומים עליונים – מורים על קדושה ורוחניות. ובכך שלוקחים "מים תחתונים" ומנסכים אותם לה' – מתעלה הגשמי התחתון להיות קדוש ורוחני.

ומכיון שזהו ענינה של שמחת בית השואבה, לכן נזכר בשייכות אליה שמו של "יונה בן אמיתי" דוקא – מאחר שזהו גם כן תוכן הרמז בשמו:

איתא בזהר (ח"ב קצט, א) ש"יונה בן אמיתי" קאי על הנשמה. והוא מלשון "לא תונו" ("יונה") איש את עמיתו ("אמיתי").

פירוש הדברים: הנשמה – היא קדושה ורוחנית, הגוף – הוא גשמי ונחות. ומכיון שהנשמה מתלבשת בגוף – צריכים לראות שהגוף לא ירמה ('יונה'), ח"ו, את הנשמה, ויורידה ממעלתה; אלא אדרבה – הנשמה תרומם את הגוף, שגם הוא יהיה שייך לקדושה ורוחניות.

(תורת מנחם-התוועדות הסי' ע' 27)

"מעלין בקודש" בשמחת לילי החג

בלילי חג הסוכות היה עומד רבינו ומעורר על חשיבות וגודל השמחה המיוחדת לכל לילה ולילה, ואשר צריך להוסיף ולהעלות בשמחה עוד יותר מן הלילות שלפניו; לפנינו לקט "שיחות קודש" בענין זה, על סדר לילות החג

ליל א' דחג הסוכות

הקדמה: מעלת "שמחת בית השואבה" אף בזמן הגלות

מועדי ישראל נקראו בתפילה בשם "מועדים לשמחה", לפי שבכל רגל נצטוונו לשמוח בשמחה מיוחדת. אך מבין ה"מועדים לשמחה" גופא, ישנו עילוי מיוחד בשמחת חג הסוכות, שהרי חג הסוכות בלבד נקרא "זמן שמחתנו", משא"כ הרגלים האחרים נקראו "זמן חרותנו" ו"זמן מתן תורתנו".

בחג הסוכות גופא, ישנו עילוי מיוחד בשמחה דלילות חג הסוכות, "שמחת בית השואבה", שעליה אמרו רז"ל "מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו" (סוכה נא, סע"א

והנה, אף ש"שמחת בית השואבה" קשורה עם ניסוך המים ע"ג המזבח בחג הסוכות, וכלשון רש"י "כל שמחה זו אינה אלא בשביל ניסוך המים . . ושאתם מים בששון" (רש"י סוכה רפ"ה), מ"מ הענין ד"שמחת בית השואבה" שייך גם בזמן הגלות, גם כאשר לא שייך הענין דניסוך המים על גבי המזבח.

והענין בזה:

בנוגע לעבודת הקרבנות בבית המקדש - הרי גם לאחרי חורבן בית המקדש ישנו הענין ד"ונשלמה פרים שפתינו" (הושע יד, ג. ובמפרשים שם), היינו, ש"שפתינו" - התפילה בפה - נעשית בבחינת תשלומין להקרבת הקרבנות.

ומעתה מובן הדבר גם בנוגע ל"שמחת בית השואבה", כי אם בנוגע להקרבת הקרבנות מצינו שאפשר להשלים אותם גם לאחרי החורבן, הרי על אחת כמה וכמה שכן הוא בנוגע ל"שמחת בית השואבה", שגם לאחרי החורבן לא נגרע בה מאומה.

שהרי הפעולה דהקרבת הקרבנות קשורה עם בהמה גשמית, והקרבתה על גבי המזבח. אמנם השמחה אינה ענין גשמי, שהרי בשמחה אין הכוונה לטפח ולספק בידים ולרקוד ברגליים, אלא העיקר הוא רגש השמחה שבלב, שהוא ענין רוחני.

וא"כ, הרי הדברים ק"ו: אם בנוגע להקרבת הקרבנות, שהיא פעולה גשמית התלויה בכמה ענינים שהם מחוץ לשליטת האדם, כהמזבח וכו', ומ"מ לא נגרע מאומה ח"ו מעבודה זו ע"י חורבן בית המקדש, הרי בנוגע לענין השמחה, שהיא ענין רוחני הנתון לשליטתו הבלעדית של האדם עצמו, בודאי ובודאי שלא נגרע מאומה ח"ו ע"י החורבן.

ואדרבה, במידה מסויימת ישנו עילוי מיוחד ב"שמחת בית השואבה" דווקא בזמן הגלות: על שמחת בית השואבה אמרו רז"ל "למה נקרא שמה בית שואבה, שמשם שואבים רוח הקודש, ע"ש ושאתם מים בששון" (ירושלמי סוכה פ"ה ה"א).

והנה, איתא בספרי מורנו המגיד ממצורישט נ"ע אשר "היום בזמן הגלות הוא בקל להשיג רוח הקודש יותר מבזמן הבית, כמשל המלך כשהוא בבית מלכותו, אי אפשר להתקרב אליו כל כך כמו שהוא בדרך, שאז יוכל להתקרב אליו כל מי שירצה, אפילו בן כפר שאינו ראוי לבוא לפני המלך בית מלכותו, ובדרך בפונדק שלו יכול לבוא לפניו ולדבר עמו" (לקו"א אות עז).

והנה, אם כללות זמן הגלות נמשל לזמן בו נמצא המלך בפונדק "שאז יוכל להתקרב אליו כל מי שירצה . . לבוא לפניו ולדבר עמו", ולכן קל יותר להשיג רוח הקודש - הרי עאכ"כ שכן הוא כאשר מדובר אודות שמחת בית השואבה, שמשם היו שואבים רוח הקודש.

כלומר, אף שבכללות זמן הגלות נמצא המלך "בפונדק", מ"מ ישנו עילוי מיוחד ביום טוב, שאז אין צורך ללכת אל המלך, מכיון שהמלך נמצא ביחד עם כאו"א מישראל, ונמצא, שדווקא בזמן הזה, בעת שמחת בית השואבה, מודגש ביותר הענין דרוח הקודש.

מעדני יום טוב

כג

ומכל זה מובן גודל מעלת "שמחת בית השואבה" בזמן הזה, שהיא שמחה הכי נעלית.

*

ויש להוסיף - בזמן הזה ישנו עילוי נוסף ביחס לזמן השמחה דשמחת בית השואבה:

דהנה, השמחה דבית השואבה היתה קשורה עם שאיבת המים עבור ניסוך המים, וכמ"ש "ושאבתם מים בששון ממעיני הישועה" (ישעי' יב, ג). אמנם אף ש"ניסוך המים כל שבעה" (תענית ג, א), ויוצא א"כ ששאיבת המים בפעם הראשונה היתה בליל ראשון דחג הסוכות - בזמן המקדש התחילה שמחת בית השואבה רק במוצאי יו"ט הראשון. כיון שאת השמחה היו עושים עם ה"חליל" וכלי שיר, ו"החליל" . אינו דוחה לא את השבת ולא את היום טוב" (סוכה רפ"ה).

אמנם, בזמן הזה, שאין השמחה קשורה עם ה"חליל" דווקא, י"ל ש"קלקלתו זוהי תקנתנו" (ע"ד שבת פ, ב ועוד) - ולכן שמחת בית השואבה מתחילה כבר בליל היו"ט הראשון.

*

וכאשר שמחים בשמחת בית השואבה, הרי זה פועל עילוי מיוחד גם בכל שאר עניני שמחה, כמובן מדברי רז"ל "מי שלא ראה שמחת בית השואבה, לא ראה שמחה מימיו", ונמצא, שכאשר רואה את שמחת בית השואבה, אזי רואה גם שאר עניני שמחה, "ראה שמחה מימיו". כלומר, שמחת בית השואבה פועלת שיראה כל שאר עניני שמחה במשך כל ימי חייו (ראה בזה בארוכה בלקוטי שיחות ח"ב עמ' 420 ואילך).

(ע"פ שיחת ליל א' דהח"ס תשנ"ו - תורת מנחם תשמ"ו ח"א עמ' 180 ואילך; שיחת ליל ב' דהח"ס תשד"מ - תורת מנחם תשד"מ ח"א עמ' 198 ואילך)

◇ ◇ ◇

ליל ב' דחג הסוכות

שמחה באופן של "פנים חדשות" באו לכאן!

השמחה ד'שמחת בית השואבה' בליל שני דסוכות, צריכה להיות באופן נעלה יותר לגבי השמחה בליל ראשון דחג הסוכות, שהרי, בכל עניני קדושה קיים הכלל ד"מעלין בקודש", ויש להוסיף ולעלות מחיל אל חיל, ובוודאי שכן הוא גם לענין שמחת בית השואבה, שבליל שני יש להוסיף שמחה לגבי השמחה בליל ראשון.

והנה, ידוע ששמחה אמיתית אינה אלא באופן של חידוש, כפי שמצינו בנוגע לשמחת נישואין, שע"י "פנים חדשות" ניתוסף בשמחה, ורק אז אפשר לברך "שבע ברכות" (טושו"ע אבה"ע ס"ב ס"ז).

ועפ"ז נשאלת השאלה:

כיצד יכולה להיות שמחה אמיתית בלילה השני דחג הסוכות? הרי אין כאן ענין של חידוש, שהרי כבר היתה שמחה בלילה הראשון?

[ואין לומר, שהחידוש ד"פנים חדשות" הוא זה שבליל שני באים לשמוח אנשים שלא היו בלילה הראשון, שהרי שמחה זו אינה רק במעמד כו"כ מישראל, אלא גם ביחיד, וא"כ, ברור שביחיד לא נמצא "פנים חדשות"].

ואין לתרץ שבכל יום דחג הסוכות יש חידוש מפני ש"חלוקין בקרבנותיהן" (ערכין י, רע"ב), ומכיון שיש "חידוש" בקרבנות היום, הרי זה פועל חידוש בשמחה, כי ענין הקרבנות הוא רק ביום, וביום עצמו רק בקריאת התורה, ובתפילת מוסף שלאחרי, ואי אפשר לומר שמצד זה נפעל גם חידוש בשמחת בית השואבה בלילה שלפני זה!

וא"כ, נשאלת השאלה, כיצד תיתכן שמחה אמיתית בלילה השני, ובפרט, שכנ"ל, שמחה זו צריכה להיות נעלית יותר משמחת הלילה הראשון, כאשר לכאורה אין כאן חידוש?

אלא, שעל כרחנו לומר, שעצם הציווי להוסיף ולהעלות בשמחה, מכריח ומודיע, שניתן כח לכל אחד, לפעול חידוש בעצמו, שהוא יהי' ה"פנים חדשות". והיינו, ששמחתו תהי' כל כך גדולה, שלא רק שפועל בעצמו איזו "הזזה", תנועה או שיהי' מרוצה וכיו"ב אלא שנעשה אדם חדש לגמרי, בבחינת "פנים חדשות"!

ומזה מובן העילוי של השמחה בלילה השני, כי מכיון שצריך "פנים חדשות" הרי זה מכריח שהשמחה בלילה זה תהי' כל כך גדולה עד שפועלת על האדם להיות אדם חדש לגמרי.

(משיחת ליל ב' דחג הסוכות תשמ"ח - תורת מנחם תשמ"ח ח"א עמ' 183 ואילך)

ליל ג' דחג הסוכות

"חזקה" בענין השמחה

בשמחה דליל ג' דחג הסוכות יש עילוי מיוחד לגבי השמחה בלילות שלפני זה, כי "בתלת זמני הוי חזקה", ונמצא, שע"י השמחה בלילה השלישי, נפעל ענין של "חזקה" בכללות הענין ד"שמחת בית השואבה".

ביאור הענין:

נאמר בכתוב "יחינו מיומים ביום השלישי יקימנו ונחי לפניו" (הושע ו, ב), ש"ביום השלישי" קאי על בנין בית המקדש השלישי, שאז "יחינו מיומיים", שקאי על "שתי מקדשות שחברו" (פרש"י עה"פ).

והנה, זה ש"ביום השלישי יקימנו", אין הפירוש בזה רק שהבית השלישי בלבד יתקיים לעד, אלא הפירוש בזה הוא, שבנצחיות הבית השלישי מתגלה שבכללות ענין המקדש, כולל בית ראשון ובית שני, יש נצחיות ותוקף.

וכלשון רש"י על הפסוק "אלה פקודי המשכן משכן העדות גו'" - "שני פעמים, רמז למקדש שנתמשכן בשני חורבניו". כלומר, שחורבן בית המקדש הוא על דרך לקיחת משכון בלבד, שלאחרי זמן מחזירים אותו לבעליו, וכן הוא בחורבן בית המקדש, שלעולם לא נלקח בית המקדש מישראל לגמרי, אלא כמשכון, שחוזר לבעליו.

ולכן, כאשר בית המקדש השלישי יתקיים לעד, הרי זה מורה לא רק על הנצחיות של הבית השלישי בלבד, אלא על הנצחיות של כל בתי המקדשות, גם אלו שנלקחו כמשכון וחזרו לישראל בבית השלישי.

ועד"ז מצינו בנוגע לפירוש אדמו"ר הזקן נ"ע על פסוק זה, שמפרש בלקוטי תורה (ר"ה סג, ב) "יחינו מיומיים הם ב' ימים של ר"ה. . . ביום השלישי הוא יום כיפור", שע"פ האמור לעיל הפירוש בזה הוא, שביום הכיפורים אין ענין "שלישי" בלבד, אלא מכיון שאז נפעלת החתימה טובה בהוספה על הכתיבה שבר"ה, לכן ה"יום השלישי" שהוא יום הכיפורים פועל קיום, תוקף ונצחיות גם ביחס ל"יחינו מיומיים" אלו "ב' ימים של ר"ה".

והיוצא מכל זה, שהענין "השלישי" אינו רק ענין גדול כשלעצמו אלא זה פועל קיום ותוקף גם בשני הענינים הקודמים.

וזהו ענין ה"חזקה", שפירושה תוקף וקביעות בכללות הענין, שיש כאן גילוי מילתא שגם ב' פעמים הקודמות הם באופן של תוקף וקביעות, ולא באופן של עראי.

ועפ"ז יובן גודל העילוי של השמחה בליל ג' דחג הסוכות, שע"י השמחה בליל ג', בפעם

השלישית, נפעל התוקף והקביעות ד"חזקה" ביחס ללילות הענין ד"שמחת בית השואבה", גם למפרע, ביחס ללילות א' וב' דחג הסוכות.

(משיחת ליל ג' דחג הסוכות תשמ"ג - תורת מנחם תשמ"ג ח"א עמ' 180 ואילך)

ליל ד' דחג הסוכות

"רובו ככולו"

הפלאת וגודל השמחה בליל ד' דחג הסוכות, צריכה להיות ביתר שאת וביתר עוז, אף בערך וביחס לשמחה שבשאר לילות החג:

דהנה, מצינו בכ"כ ענינים עיקריים בתורה ש"רוב" כולל את כל הענין כולו - "רובו ככולו". וכיון שכן, הרי ביום הרביעי דסוכות, שבו 'ישנם' כבר רוב ימי חג הסוכות (שהוא שבעה ימים) - נמצא, שבו כלולים כבר כל ימי החג, הן הימים שלפניו והן הימים שלאחריו.

ומזה מובן גודל העילוי, היכולת והאפשרות, להוסיף בשמחת ביה השואבה דלילה זה - כיון שיש בה מכללות שמחת בית השואבה של כל לילות החג.

ומטעם נוסף נתייחדה שמחת יום ד' דחג הסוכות - דקביעותו בימי החודש הוא ביום 'ח"י' בתשרי. ויש לומר, דע"פ פתגם רבותינו (בנוגע לחודש אלול) שיום "ח"י" - מלשון 'חיות', נותן חיות בכל החודש ובכל עניני העבודה שבו, מובן - שאף עבודת השמחה ביום ח"י בתשרי, ד' דחג הסוכות, שמשפעת היא על כל עניני החודש - צריכה להיות בתוספת שמחה מתוך 'חיות' יתירה.

(משיחת ליל ד' דחג הסוכות תשמ"ו - תורת מנחם תשמ"ו ח"א עמ' 238 ואילך)

ליל ה' החג הסוכות

יום שישי בשבוע

התגלות עניני ראש השנה ביום השישי בשבוע – בחג הסוכות

על הנאמר בפסוק "תקעו בחודש שופר בכסה ליום חגינו", מפרש כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע בלקוטי תורה "שבתחלת ליל ר"ה הוא זמן הסתלקות החיות כללי של שנה שעברה, ובראש השנה על ידי התפלות והתקיעות הוא מתחדש חיות כללי אחר ומתעלה בעילוי אחר עילוי . . . עד שמזה נמשך "ליום חגינו" הוא חג הסוכות, שהוא "זמן שמחתנו" התגלות השמחה, ותהי' השמחה גדולה לאלקים ביתר שאת בגילוי רצון העליון ב"ה ע"י בחינת "בכסא", שהוא ההסתלקות שבתחילת ליל ר"ה" (דרושים לר"ה, נד, ג-ד).

והיינו, שהשמחה בחג הסוכות היא מצד שאז מתגלים הענינים שנפעלו בראש השנה, שהיו אז "במכסה והעלם", ו"בחג הסוכות מתגלין ממש" (סידור עם דא"ח, שער ר"ה רלה, ב).

וענין זה, שהשמחה באה מגילוי ענין שהי' מכוסה ונעלם לפני זה, מצינו בהדגשה יתירה בענין שמחת בית השואבה, "ושאבתם מים בששון", שהרי עניין שאיבת המים הוא לגלות את מה שהי' מכוסה ונעלם בתוך המעיין, שיבוא בגילוי ממש על פני הארץ עד ל"ניסוך המים" על גבי המזבח, בחג הסוכות.

והיוצא מזה, ששמחת בית השואבה בחג הסוכות היא מצד גילוי הענינים שנפעלו בראש השנה, ומתגלים בחג.

ועל פי זה נמצא שישנו עילוי מיוחד בשמחת בית השואבה בליל יום שישי בשבוע, כי יום שישי קשור במיוחד לראש השנה:

כללות הענין דראש השנה הוא "תמליכוני עליכם", שביום זה מעוררים למעלה את הרצון להיות מלך, ובו מקבלים כולם עול מלכותו יתברך באופן ד"מלכותו ברצון קבלו עליהם".

וזהו גם מה שראש השנה נקבע ביום השישי דמעשה בראשית, כי בו ביום נברא אדם הראשון, שביום בריאתו המליך את הקב"ה על העולם כולו.

והנה, ה"שיר של יום" של יום השישי בשבוע הוא "ה' מלך גאות לבש", כי ביום השישי לבריאה נברא אדם הראשון והמליך את הקב"ה על העולם, כנ"ל. ונמצא, שכל יום ששי בשבוע שייך במיוחד לראש השנה ולהמלכת הקב"ה שבו.

ועל פי כל זה מובן העילוי שבשמחת בית השואבה ביום השישי בשבוע:

השמחה בחג הסוכות היא מצד גילוי הענינים של ראש השנה, ומכיון שעיקר ענינו של ראש השנה הוא "תמליכוני עליכם", הרי מובן שגילוי ענין זה בסוכות ביום ששי בשבוע הוא

בהדגשה יתירה, כי, כנ"ל, יום הששי שייך במיוחד לראש השנה ול"ה' מלך גאות לבש".

(משיחת ליל ה' דחג הסוכות תשמ"ו - תורת מנחם תשמ"ו ח"א עמ' 272)

ליל ו' דחג הסוכות

שמחת יוסף הצדיק

בכל לילה מלילות חג הסוכות יש להוסיף ולהעלות בשמחה, שהרי "מעלין בקודש", ובכל עניני קדושה יש להעלות ולהוסיף מחיל אל חיל.

והנה, בכל יום ביום מימי הסוכות, יש ענין מיוחד ועבודה מיוחדת ליום זה, ובלשון הידוע "כל יומא ויומא עביד עבדיתי". והוא מצד ענין ה"אושפיזין", שבכל יום נוספת עבודה מיוחדת בהתאם לענינו המיוחד של ה"אושפיזין" של היום ההוא, ובהתאם לעבודה זו מיתוסף ג"כ בשמחה הלילה ההוא.

ויש לבאר ענין השמחה המיוחדת בליל ששי של חג הסוכות הבאה מענינו המיוחד של ה"אושפיזין" דלילה זה, יוסף הצדיק:

מבואר בכ"מ החילוק שבין עבודת יוסף לעבודת האבות ושאר השבטים, שהאבות ושאר השבטים היו "רועי צאן", מכיון שרצו להיות במצב של התבודדות והבדלה מעניני העולם, ויוכלו להיות דבקים בהשי"ת תמיד, ובתכלית השלימות. אך עבודת יוסף הצדיק היתה שונה לגמרי, שהי' עסוק בעניני העולם, עד שנעשה "משנה למלך" לפרעה מלך מצרים, ובלעדו "לא ירים איש את ידו ואת רגלו בכל ארץ מצרים", ולמרות עיסוקו זה, הי' דבוק לאלקות בתכלית השלמות ובתמידות (ראה תורת חיים קב, ב ואילך. סה"מ תרפ"ח ד"ה ולא זכר, ובכ"מ).

ונמצא, שמעלת יוסף הצדיק על שאר השבטים היא שבכוחו הי' להמשיך ולגלות עניני אלקות גם ב"מצרים", ובעת העיסוק בעניני עולם הזה הגשמי.

וכשם שבגשמיות הענינים כפשוטם, הנה היות יוסף "משנה למלך" הייתה דווקא עי"ז ש"הורד מצרימה", כמו כן הוא ברוחניות הענינים שמעלתו זו העצומה של יוסף הצדיק נפעלה דווקא עי" שירד למצרים, ולא בעת היותו במקום קדוש, בארץ ישראל.

ועפ"ז מובן גודל העילוי, העידוד והנתינת כח לשמחה, שנפעלת ב"שמחת בית השואבה", מצד ענינו של יוסף הצדיק:

יהודי יכול לטעון, שהרי הוא נמצא בגלות, לא רק במקום, אלא גם בנפש, שנמצא הוא במצב רוחני ירוד, וכמו שאומרים בתפילה "מפני חטאינו גלינו מארצנו", וא"כ, כיצד יכול הוא להיות בשמחה גדולה?!

ועל זה באה הנתנית כח מיוסף הצדיק, שדווקא ע"י הירידה בגלות באים לעילוי גדול ביותר.

ונמצא, שלא רק בזמן הגלות אפשרי הדבר להגיע לשמחה, אלא אדרבה, דווקא בזמן הגלות ישנו עילוי מיוחד בענין השמחה.

וכמו שמצינו שענינו של שמחת בית השואבה הוא "שמשם שואבים רוח הקודש", ובנוגע לענין רוח הקודש ביאר מורנו המגיד ממעזריטש נ"ע ש"היום בזמן הגלות הוא בקל להשיג רוח הקודש יותר מבזמן הבית". ומבאר זה ע"פ משל ל"מלך כשהוא בבית מלכותו אי אפשר להתקרב אליו כל כך, כמו שהוא בדרך, שאז יוכל להתקרב אליו כל מי שירצה, אפילו בן כפר שאין הגון לבוא לפני המלך בבית מלכותו, ובדרך בפונדק שלו יכול לבוא לפניו ולדבר עמו, כך היום בגלות, כשאדם מחשב בדביקות השם ית' ב"ה, אז מיד שורה עמו ושוכן אצלו" (לקו"א סי' עז).

ונמצא, שדווקא בזמן הגלות ישנו עילוי מיוחד בשאיבת רוח הקודש, שהוא ענינו של שמחת בית השואבה.

וזהו העילוי המיוחד דליל שישי דחג הסוכות, שאז נוספת שמחה מיוחדת מצד ענינו של יוסף הצדיק, שממשיך קדושה ואלקות בזמן הגלות דווקא.

(משיחת ליל ו' דחג הסוכות תשד"ט - תורת מנחם תשד"ט ח"א עמ' 250 ואילך)

ליל ז' דחג הסוכות

הושענא רבה

גמר ושליומת השמחה

שמחת בית השואבה ביום הושענא רבה, הרי היא גמר ושליומת השמחה דכל ימי חג הסוכות, דהלא "הכל הולך אחר החיתום" (ברכות יב, א). וכיון שכן, מובן שיש מעלה מיוחדת בשמחה שבו.

ובפרט, שהשם "הושענא רבה" מורה על עניין של ריבוי והוספה. כלומר: הגם שמדובר

אודות עניני עבודה שכבר התנסו בהם, ואף כמה פעמים (בשמחת בית השואבה בכל הימים שעברו), בכל זאת, שייך להרבות ולהוסיף בזה עוד יותר, עד לאין שיעור.

ומעלת השמחה ביום זה אף מתקשרת להאמור בזוהר (ח"ג לא, ב) שיום הושענא רבה קשור עם עניין המים (וכפי שניכר אף בתפילות המיוחדות להושענא רבה, בהם מזכירים את עניין המים) – והרי זה קשור במיוחד לשמחת בית השואבה, שכללות תקנתה הוא על עניין המים – "כל שמחה זו אינה אלא בשביל ניסוך המים . . ושאתם מים בששון" (רש"י, סוכה רפ"ה). וממילא מובן, שהשמחה ביום זה צריכה להיות באופן נעלה ביותר.

(משיחת ליל הושענא תשמ"ו – תורת מנחם תשמ"ו עמ' 307)

תורת היים

דוקא. וכדאיאת בגמרא (חגיגה ג, א): "חיגר ברגלו אחת פטור מן הראיה שנאמר רגלים".

והנה, 'רגל' מורה על עבודת ה' בדרך קבלת עול: הרגל אין בה הבנה, אין בה רגש, וכל עניינה הוא להישמע לפקודות המוח והלב, לשאת את עול הגוף ממקום למקום. וכך היא העבודה דקבלת עול, שעובד את ה' לא מפני התענוג השכלי שבעבודה, או הרגש הלב שבה, אלא – העבודה היא בכחינת 'עול' עליו, והוא מקיימה רק מפני שכל עניינו ומטרתו בעולם הוא לקיים את ציווי ה'.

ולכך מדגיש הירושלמי שיונה בן אמיתי "מעולי רגלים היה". לומר, שהדרך לזכות ברוח הקודש, היא על ידי העבודה בכחינת רגל. דרך על-ידי שמבטל מציאות עצמו מכל וכל, ועובד את ה' בדרך קבלת עול, נעשה הוא כלי מוכן שתשרה בו השכינה.

(תורת מנחם-התועדויות חפ"ו ע' 17)

שאיבת רוח הקודש – לעולי הרגל

"יונה בן אמיתי מעולי רגלים היה"

(ירושלמי סוכה פ"ה ה"א)

בירושלמי מבואר מהו טעם השם 'שמחת בית השואבה' – דהוא מפני שמשם היו שואבים רוח הקודש. ומביא לכך דוגמא מיונה הנביא ש"מעולי רגלים היה", וזכה שם לרוח הקודש.

וצריך ביאור בלשון הירושלמי – מה ראו לציין ש"יונה בן אמיתי מעולי רגלים היה", דלכאורה הוא פרט צדדי, שאין בו שייכות לעצם העניין.

ויש לומר, שמרומז בזה עניין גדול בעבודת ה':

הטעם שנקראו המועדים בשם 'רגלים', הוא מפני שהעליה לירושלים בהם היתה צריכה להיות ברגליים